

Türklerde at dakma dessury we «Gektor»

Category: Edebi makalalar, Kitapcy

написано kitapcy | 23 января, 2025

Türklerde at dakma dessury we "Gektor" TÜRKLERDE "AD VERME GELENEĞİ" VE "HEKTOR"

Türkçede AD, "Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, bildirmeye yarayan – söz, isim; herkesçe tanınmış veya işitilmiş olma durumu, ün, nam, şöhret; Anılacak değer, önem" (bkz. TÜRKÇE SÖZLÜK, C.I, s. 12) anlamlarına gelir.

LAKAP, "Bir kimseye veya bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad" demektir (bkz. Türkçe sözlük, C.II, s.956).

Dünya kurulduğundan beri insanoğluna birer ad (isim) verilmiş; "Âdem, Hava, Hâbil, Kabil, Nuh, Yafes, Türk... vb." isimlerini binlercesi takip etmiş. Her kavimde olduğu gibi, Türklerde de çeşitli dönemlerde çeşitli isimler alınmıştır. Hun Türklerinin hakani ATTİLA'nın adının Gotça "Etil-nehir kenarı" adından geldiği söylenir. Sebebi de Attila'nın "bir nehir kenarında doğmuş olması"dır.

Sonra, Köktürklerin kağanları ve vezirleri ile komutanlarının adları özbeöz Türkçedir. KÜLTİGİN (veya: Költigin), BİLGE, TONYUKUK adları kök ve ekleriyle Türkçe'dir.

Köktürklerden sonra tarih sahnesine çıkan UYGUR TÜRKLERİ'nin hükümdar adları içerisinde Çince veya Budizm terminolojisinden alınmış ön ek ve unvanlar bulunmaktadır. Türklerin İslâmiyet dâiresi içine girmesiyle isimlerde İslâmî terminoloji ağır basmaya başlamış, Türkçe addan önce Arapça Sıfatlar eklenerek, isimler tamlanmıştır. Selçuklular zamanında da "Keykubat, Keykâvus" gibi Farsçaları moda olmaya başlamıştır.

Türklerde (ve Türklerin yakın komşusu, dil akrabası Moğollarda) yeni doğan çocuğa ad verme geleneği çok eskiye dayanan bir TÖRE'dir. Çocuk doğduğu zaman olan bir hâdise, eve ya da obaya gelen bir ziyaretçi, ilk görülen nesneye, hayvan veya bitki adı, kız ya da erkek kişiye ad olabilir: Meselâ:

TEMÜÇÎN= Çinggis Kağan'ın ilk adı olup, doğduğu zaman, esir alınıp obaya getirilen soylu bir kişinin adıdır. (DEMÎR+CÎ) manasınadır. ÇİNGGİS adı sonradan verilmiştir.

TİLENÇİ = Çocuk doğduğu zaman obaya gelen bir "dilenci"den dolayı verilmiştir.

TULUY = Çinggis Kağan'ın oğlu. (AYNA) demektir. Çocuk doğduğu zaman ilk görülen nesne olduğu için verilmiştir.

ESENBOGA = Anadolu'yu istilâ eden Moğol komutanlarından birisinin adıdır. ESEN (=güçlü) + BUKA (=boğa) kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. (Kuvvetli Boğa) demektir. ÇAĞRI, TUĞRUL, KAPLAN, ŞAHİN ... vb; gibi "alıcı kuş" adları da bu gelenek içinde verilmiştir.

ÇAVDAR= Bir tahıl adı olup, erkek çocuğa verilmiştir. Bugün, Kütahya'nın kazası olan ÇAVDARHİSAR adı, ÇAVDAR, adlı beyin adından kalmadır.

Türk (ve Moğol) şahıs adları meselesi oldukça ilgi çekicidir. Elyazması kaynaklarda (Arapça, Farsça, Moğolca. Gürcüce, Ermenice, eski Grekçe, Süryanice... vb.) tesbit edilen TÜRK ŞAHİS (KİŞİ) ADLARI birer tarihi belgedir. Şahıs adlarının yaşadığı tarihi belgeler (vesikalar)den bazıları: Mezar taşları, (taşa veya kâğıda yazılmış) vakfiyeler, Şeriyeye sicilleri, (mahkeme kayıtlarını ihtiva eden) Kadı sicilleri... vb. dir.

Türkler İslâmiveti kabul ettikten sonra, yeni doğan çocuklarına ad verirken kulaklarına "EZAN OKUMUŞLAR" ve "BESMELE" ile adlarını seslenmişlerdir. Bugün, Kâyseri'de yaşayan UYGUR TÜRKLERİ'nin halâ korudukları bu töreleri de "AD

TOYU”dur. Bu TOY’da, KIRK GÜNLÜK (kız ya da erkek) çocuk için, yemekli dua töreni yapılır. Önceden cüz cüz okutulmuş KUR’ÂN-I KERİM için “Hatim Duası” yapılır ve çocuğun kulağına “Besmele” ile adı okunur. Sonra, kadın erkek davetliler, çorba, pilâv-et ve tatlıdan oluşan “Toy yemeği “ni yerler.

Görüldüğü gibi, Türklerde ad verme bu TÖRE ye bağlıdır. Verilen her ad o çocuğun hayat bulmasında vesile olmuş ANA-BABA’nın da. Atalarından gördüğü geleneklere uygundur. Verilen her ad bit sebebe dayanır. Orta Asya’da yaşayan Kazak, Kırgız, Uygur, Özbek, Türkmen, Azerî ... vb. gibi her Türk boyunun kişi adları biri birinden farklılık gösterirse de, “sebebe-sonuç” düşünüldüğü zaman ortaya çıkan adda bir benzerlik görülür. Meselâ: TANRIVERDÎ – ALLAHVERDÎ – HUDA VERDÎ – ÇÂLAPVERDÎ kelimelerindeki TANRI ve ÇALAP Türkçe, ALLAH Arapça. Huda Farsçadır. Fakat, arzu edilen sonuç aynıdır.

Türkçe KİŞİ ADLARI ile çok uzun yıllar uğraşan bilim adamı Macar asıllı Türkolog L. RASONY (Rasoni okunur)dir. “TARİHTE TÜRK LÜK” adlı dev bir eseri Türklüğe armağan eden büyük Türk dostu (eşinin kızlık soyadı da TÖRÖK – Türk idi) bu Macar bilim adamı binlerce tarihî Türk şahıs adını toplayarak zaman zaman yayınlamış “Türklerde ad verme metodolojisi’ni tesbit etmiştir. Bizim de hocamız R. SONYİ’nin telkinleri ile elliye yakın Arapça-Farsça-Moğolca vb. kitap tarayarak derlediğimiz YÎRMİBİN’e yakın eski Türk ve Moğol kişi adları yayına hazırlanmaktadır.

Gelelim HEKTOR adına: 21 Nisan 1994 Çarşamba akşamı HHB televizyonunda yayınlanan (bana göre çok talihsiz) bir programda, Çanakkale’de yaşayan HAŞAN adlı bir kişinin adını değiştirerek (hem de mahkeme kararıyla) HEKTOR’u nüfus kağıdına yazdırması idi. O kişinin TV mikrofonuna söyledikleri de ne ilme, ne de gelenek-göreneklerimize uyuyordu. Diyordu ki: “Benim adımlı, yıllar önce bana sormadan babam vermiş. Bana sorulmadan verilen bu adı değiştirmek istiyorum. Böylece “bölücülüğü’de önlemiş olacağım.” Aynı mikrofona, Çanakkaleli birkaç “entel”in verdiği cevap da ilgi çekiciydi.

Bakın HEKTOR adını bir de size ben tanıtayım:

“HECTOR (hek'tar) [L. < Gr. Hektc lit.,, holding fast < echein, to hold, hav for IE. base SCHOOL] 1. a masculin name'. 2. in Hemer's İliad, a Trojan he; killed by Acchilles to avenge the death" Patroclus; he was Priams oldest sor. (bkz.WEBSTER's New World Dictii nary., second colleęe edition, UAS 197? s. 648 b).

Bu sözlük maddesinin Türkçesi şöyledir:

Latince'ye Grekçe Hektör adında geçmedir. “Oruç tutan” manasındaki “e hein”. kelimesnden gelmedir.

Bir erkek adı,

Homer'in İlyada'sındaki, Priams'ın büyük oğlu Truvalı bir kahraman olan Patroclusun ölümünün intikamını almak için Acchilles (Aşil) tarafından öldürülmüştür.

Peki, Truvalılar kimlerdir? Onu da anlatayım: “Bugün Çanakkale'nin Biga ilçesi merkez bucağına bağlı Hisarcık köyünün bulunduğu yerde İlkçağ'da kurulmuş bir şehirdi. İlion şehir devletinin başkenti olan Truva Kral Priamos devrinde Midilli'den, Frigya'ya, Çanakkale Boğazı'na kadar olan bir alanı egemenliği altında bulunduruyordu.

Priamos'un oğlu Paris; bir gün Sparta kralı Menelas'a misafir gitti, onun karısı güzel Helena'yı kandırıp gemisiyle Truva'ya kaçırdı. Bunun üzerine, Spartalılarla Truvalılar arasında tarihin en ünlü savaşı başladı. On yıl süren savaşı Spartalılar en sonunda bir tahta at hilesiyle kazandılar. Eski Yunanlı şair Homeros bu olayı “İliada” adındaki eserinde anlatmıştır.”

İşte size Truva hakkında ansiklopedik bilgi. Biz de tutmuş 1963 yılında bu şehirle ilgili “turizm yatırımı” olarak şenlikler düzenlemişiz.

Bu yazı biraz İlmî oldu ama, konuyu başka türlü, anlatmaya imkân yoktu. Türklerde kişi (şahıs) adları meselesi oldukça

önemlidir ve bu konuda çalışmak için sabır, bilgi, altyapı ve metod gereklidir.

Adamın birisi çıkıp, (ben adımı “Hektor” olarak değiştirmek istiyorum) derse, ona kızmaya ve engellemeye hiç gerek yok. Hatayı biz baştan yapmışız: Eğer o kişi Türk ise, ona Türklüğünü, gelenek, görenek, TÖRE’sini öğretmemişiz; yolunu göstermemişiz. Onun için acısını yüreğimize gömerek, yeni örneklerine engel olmak için çaresini aramalıyız. Yok eğer bu kişinin şeceresi biraz karışıkça, zaten yapılacak bir şey yoktur. Yeni adını güle güle kullanabilir.

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY

Kaynak: Milli Folklor Dergisi, Sayı: 22 Yıl: Kış – 1994

● Not: Yazının orjinal pdf dosyası çok silik olduğu için hatalarımız var ise, özür dileriz. Edebi makalalar